

**”Täällä kaikuu suomen kieli puhtaimmin, niin kerrotaan, tänne
Setäläkin mieli, tuli oppimaan”: keuruulaisten käsityksiä
murteensa yleiskielisyydestä**

Kandidaatintutkielma

Rosa Tervonen

Suomen kieli

Kielten laitos, Jyväskylän yliopisto

2015

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Tervonen Rosa Maria	
Työn nimi – Title ”Täällä kaikuu suomen kieli puhtaimmin, niin kerrotaan, tänne Setäläkin mieli, tuli oppimaan”: keuruulaisten käsityksiä murteensa yleiskielisyydestä	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Kandidaatintutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2015	Sivumäärä – Number of pages 23 sivua + liite
Tiivistelmä – Abstract <p>Tutkimukseni aiheena ovat keuruulaisten käsitykset murteensa yleiskielisyydestä. Keuruu on noin 11 000 asukkaan kaupunki Keski-Suomen maakunnassa, jossa tunnetusti puhutaan neutraalia yleissuomea. Keuruulaisten keskuudessa on kauan kiertänyt käsitys siitä, että juuri Keuruulla puhutaan ”puhtainta” eli yleiskielen mukaisinta suomea. Tutkimukseni avulla haluan selvittää, mistä käsitys on lähtöisin, ja onko tilanne muuttunut vuosien saatossa. Keuruun murteesta on tehty vain hieman tutkimusta, mutta sen yleiskielinen ote mainitaan useissa kielitieteellisissä julkaisuissa. Tarkempaa selvitystä murteen yleiskielisyyden taustoista ja käsityksen paikkansapitävyydestä ei ole kuitenkaan tehty, joten pyrin tällä tutkimuksella ainakin osittain täyttämään tätä tutkimusaukkoa.</p> <p>Tutkimukseni on murreasenteita selvittävä asennetutkimus ja tapaustutkimus, joka tutkii yksittäistä tapausta viiden informantin käsitysten kautta. Keräsin tutkimusaineistoni syvähaastattelemalla viittä keuruulaista kotiseutuasiiantuntijaa, joilla oli tietoa ja näkemyksiä koskien tutkimukseni aiheena olevaa käsitystä. Haastattelujen avulla pyrin kirjoittamaan käsityksen alkuperää, sen tunnettuutta ja levinneisyyttä sekä murteessa tapahtuneita muutoksia.</p> <p>Tutkimuksestani selviää, että käsitys Keuruun puhtaasta murteesta elää edelleen vahvana sekä 2000-luvun kielitieteellisissä julkaisuissa että syntyperäisten keuruulaisten suullisessa kansanperinteessä. Käsityksen taustalta löytyy myös selkeitä kielitieteellisiä perusteluja Keuruun maantieteellisen sijainnin ja murrealueiden kohtauspaikkana toimimisen vaikutuksesta alueen murteeseen. Käsitys on hyvin tunnettu Keuruulla, ja siitä on muodostunut paikkakuntalaisille lähestulkoon itsestäänselvyys. Käsitys tunnetaan hyvin myös muualla Keski-Suomessa, mutta muissa osissa Suomea käsitys ei ole läheskään niin yleisessä tiedossa kuin Keuruun seudulla. Kielitieteeseen perehtyneet ihmiset ovat kuitenkin oletettavasti havainneet kyseisen käsityksen olemassaolon kielitieteellisten julkaisujen kautta.</p> <p>Kielellä on tapana muuttua ja niin on käynyt myös Keuruun murteelle. Kielen muutokset tapahtuvat kuitenkin hitaasti eivätkä ole suoraan verrattavissa yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin. Analyysistani käy ilmi, että Keuruun murre on muuttunut jonkin verran, mutta muutokset eivät ole olleet kovin suuria, vaan murre on säilyttänyt ominaislaatuisen yleiskielisyytensä.</p> <p>Tutkimukseni on osa kansanlingvistiikan sekä kieliasteiden tutkimusta. Uskon tutkielmani kiinnostavan murre tutkimuksen alalla, sekä toimivan mielenkiintoisena pohjana esimerkiksi murreasenteiden laajemmalle tutkimukselle.</p>	
Asiasanat – Keywords asennetutkimus, kansanlingvistiikka, murre, murreasenteet, tapaustutkimus, yleiskieli	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston kielten laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TEOREETTINEN TAUSTA	4
2.1 Kirjakieli ja yleiskieli	4
2.2 Keuruun murre	5
2.3 Käsitys Keuruun murteen yleiskielisyydestä	8
3 TUTKIMUSASETELMA JA MENETELMÄT	9
3.1 Tutkimusasetelma	9
3.2 Menetelmät	10
4 ANALYYSI	12
4.1 Keuruun yleiskielen mukaisen murteen alkuperä	12
4.1.1 Keuruun murteen maineen levinneisyys	13
4.1.2 Murteeseen liitetyt ominaisuudet	14
4.2 Murteessa tapahtuneet muutokset	16
4.3 Murteen muuttumiseen vaikuttavat tekijät	17
5 PÄÄTÄNTÖ	19
LÄHTEET	22
LIITE	

1 JOHDANTO

Tutkimuksen aiheena ovat keuruulaisten käsitykset oman murteensa yleiskielisyydestä. Keuruulaisissa kotiseututapahtumissa on usein nostettu esiin, että paikkakunnalla puhutaan Suomen ”puhtainta” murretta. Murre on vahvasti kytköksissä ihmisen identiteettiin, sillä ihminen määrittelee omaa ominaislaatuaan sekä vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta omalla kielellisellä ilmaisutavallaan (Mantila 2004: 324). Yleiskielen mukainen murre on ollut keuruulaisille ylpeyden aihe sukupolvesta toiseen. Käsitys on kiertänyt suullisena perintönä, mutta uskomuksen historiaa ja taustoja ei ole tutkittu kovinkaan laajasti.

Vanha stereotypia Keski-Suomen ”puhtaasta kielestä” elää edelleen vahvasti. Parhaiten tämä näkyy siinä, että maallikot, ei-kielitieteilijät, puhuvat vieläkin kirjakielestä tai puhtaasta puhetavasta. Myös neutraalius ja värittömyys ovat yleisiä adjektiiveja Keski-Suomen murteista puhuttaessa. (Mielikäinen & Palander 2014: 110.) Keski-Suomen murteita pidetään siis usein yleiskielen mukaisimpina, mutta erityisesti Keuruun ”kaunissointinen” murre mainitaan useissa kielitieteellisissä tutkimuksissa, joissa on kartoitettu Suomen murteiden erityispiirteitä (esim. Varelius 1849: 43; Leskinen 2001). Eemil Nestor Setälä taas kirjoittaa teoksessaan (1883: 6), kuinka Keski-Suomen kieli on lauserakenteensa puolesta ”rikasta, runsasta, sujuvaa ja keski-asemansa tähden monin kohdin kirjakielelle malliksi kelpaavaa.” Uskoa keskisuomalaisen puheenparren erinomaisuuteen ovatkin vahvistaneet juuri nimekkäiden kielentutkijoiden kannanotot (Leskinen 2001).

Keuruun murteen neutraaliudesta on kirjoitettu jo 1800-luvun keskivaiheilla (esim. Varelius 1849), ja käsitys on myös tutkimuskirjallisuudessa säilynyt aina 2010-luvulle saakka (esim. Leskinen 2001; Mielikäinen & Palander 2014: 87). Vaikka Keuruun murteen erityisyys on huomioitu paikkakunnan kansanperinteen lisäksi useissa kielitieteellisissä tutkimuksissa, Keuruun murteesta on lähinnä kirjoitettu vain lyhyitä mainintoja, joissa käsityksen alkuperään ei juurikaan kiinnitetä huomiota. Tutkimuksen motivaatiota lisää käsityksen taustoista tehty aiempi pintapuolinen tutkimus. Vaikka käsityksellä on ollut ilmeisen pitkä elinkaari, siihen ei kuitenkaan tieteellisissä tutkimuksissa ole kovin tarkasti perehdytty.

Keuruun kielimuodot rakentuivat hämäläiselle pohjalle, mutta savolaiset uudisasukkaat toivat 1500-luvulta lähtien Keuruun seudulle myös savolaisia murrepiirteitä. Neutraalin ja muiden kielten vaikutuksesta vapaan murteen maineen ansiosta ihmiset tulivat 1800-luvulla Keuruulle oppimaan puhdasta suomen kieltä. Sittemmin vilkas väestönkierto on tuonut Keuruun murteeseen enemmän vaikutteita muista murteista, joten murre on muotoutunut sekamurteeksi.

(Leskinen 2001; Rainio 1959: 56–57.) Muutoksista huolimatta Keuruun murteen maine yleiskielisenä murteena on säilynyt vuosikausia.

Tutkimukseni sivuaa sekä kieliasenteiden tutkimusta että kansanlingvististä tutkimusta, jossa pääosassa ovat maallikoiden kieltä koskevat havainnot, metakieli sekä asenteet (Mielikäinen & Palander 2014: 14, 17). Kieliasenteita on tutkittu lukuisin eri menetelmin, mutta keskeisimpiä niistä ovat maallikoilla piirretetyt murremielikuvakartat osana laajempaa haastattelututkimusta. Kirjallisilla kyselyillä ja kyselylomaketutkimuksilla on mahdollista koota laajoja aineistoja nopeasti, mutta ihmisten kirjallinen ilmaisu on osoittautunut hankalaksi joissakin kyselytutkimuksissa. Sanatarkkaa kommentointia kielestä voidaan tuottaa kuitenkin parhaiten nauhoitettujen haastattelujen avulla. (Mielikäinen & Palander 2014: 21–23.)

Tutkimuksessani tarkastelen viiden keuruulaisen käsityksiä omasta murteestaan. Tutkimuksen tarkoitus on siis kartoittaa, mihin käsitys Keuruun yleiskielen mukaisesta murteesta perustuu. Lisäksi tavoitteena on selvittää pitääkö käsitys edelleen paikkansa. Tieto on sekä kiinnostavaa kotiseutututkimuksen kannalta että olennaista murretutkimuksen pohjatietoa.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Mistä käsitys Keuruun “puhtaasta” murteesta on lähtöisin?
2. Onko Keuruun murre muuttunut vuosien saatossa? Mitä nämä mahdolliset muutokset ovat?
3. Mitkä asiat ovat vaikuttaneet Keuruun murteen muuttumiseen?

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni pitää sisällään oikeastaan kaksi näkökulmaa. Käsitys voi olla lähtöisin jostakin tapahtumasta, teoksesta tai jonkun henkilön lausunnosta. Toisaalta voidaan myös kysyä, miten käsityksen todenmukaisuutta voi perustella murteen omilla piirteillä. Haastattelukysymyksissä käsittelenkin näitä molempia käsityksen alkuperän taustalla vaikuttaneita tekijöitä.

Tutkimuskysymyksissäni mainittu murteen puhtaus on käsitteenä saanut erilaisen tarkoituksen nykypäivänä kuin aikaisemmin. Ennen puhdas murre tarkoitti muiden kielten vaikutuksista vapaata, yleiskielen mukaista murretta, kuten se tässä tutkimuksessa mielletään. Nykyään murteen puhtautta saatetaan pitää murteen aitoutena ja vahvuutena. Esimerkiksi Etelä-Savon murre ei ole yhtä puhdasta kuin Pohjois-Savon murre, eli sitä ei pidetä yhtä selvänä savona. (Mielikäinen & Palander 2014: 86.)

Kaikki kieli on luonteeltaan eläväistä sekä muuttuvaista, ja kieli mukautuu kulttuurin muutokseen. Usein muuttumattomuus ymmärretään synonyymina kielen hyvyydelle tai puh-

taudelle. (Heikkinen & Mantila 2011: 184.) Maailma kuitenkin muuttuu sekä moninaistuu, ja tämä vaikuttaa myös kielenkäyttöön. Kielenkäyttötapojen kirjon kasvaessa sekä kirjoitettu että puhuttu kieli seuraavat ajan muoti-ilmiöitä. Vaikka maailman muutosten tahti on kiihtyvää, eivät muutokset ilmene kielessä yhtä nopeasti. (Heikkinen & Mantila 2011: 6, 19.)

Käsitys Keuruun yleiskielisestä murteesta juontaa juurensa kauas vuosien taa, joten tässä vaiheessa on syytä selvittää, kuinka ”puhtaana” tai yleiskielisenä Keuruun murre on säilynyt. Muutoksia on oletettavasti tapahtunut myös Keuruun murteessa, mutta en usko muutosten olevan kovinkaan suuria, sillä käsitys Keuruun yleiskielen mukaisesta murteesta elää yhä vahvasti ainakin paikkakuntalaisten keskuudessa.

2 TEOREETTINEN TAUSTA

2.1 Kirjakieli ja yleiskieli

Yleiskieli on kaikille yhteinen normitettu kirjoitetun kielen muoto. Joskus on määritelty niin, että yleiskieli on kirjakieltä suppeampi käsite, ja kirjakieleen kuuluisi laajemmin kirjoitettu kieli eri muodoissaan mukaan lukien taiteen ja tieteen tuotokset. Yleiskieli on oppimiseen, koulutukseen ja sosiaalistumiseen pohjautuva kielimuoto, sillä yleiskieli ei oikeastaan ole kenenkään äidinkieltä. Yleiskieltä tarvitaan yhteiskunnan toimivuuden takaamiseksi. (Heikkinen & Mantila 2011: 19, 22–23.) Myös suomalaisessa sosiolingvistiikassa alueellisesti neutraalia ja normittamatonta puhekieltä nimitetään muun muassa **yleispuhekieleksi** tai **puhutuksi yleiskieleksi** (Mielikäinen & Palander 2014: 44).

Yleinen ja yhteinen **kirjakieli** koostuu sovitusta säännöistä ja suosituksista. Kirjakielen normien laatimisessa otetaan huomioon kielen elävä ja spontaani käyttö, josta ei ole tarvetta etääntyä liiaksi. Kaikkia elävän kielenkäytön normeja ei ole kuitenkaan tarkoituksenmukaista hyväksyä kirjakielen normeiksi. Tällöin jokainen voisi muokata normittamatonta kirjakieltä halunsa mukaisesti, jolloin myös yhteinen kielimuoto häviäisi. (Heikkinen & Mantila 2011: 29.) Tutkimuksessani kirjakielellä tarkoitetaan kirjoitettuja muotoja ja yleiskielellä, yleispuhekielellä tai puhutulla yleiskielellä puheen kirjakieltä mukailevia muotoja.

Mikael Agricola perusti suomen kirjakielen 1500-luvun puolivälissä lounaisten murteiden pohjalta. Myöhemmin myös muut länsimurteet ja lopulta myös itämurteet pääsivät vaikuttamaan suomen kirjakieleen. Suomen kirjakieli vakiintui äänne- ja muotorakenteensa puolesta suunnilleen nykyiselleen jo 1880- ja 1890-luvuilla. Kirjakielen kehittäminen liittyi vahvasti kansallisen identiteetin nostatukseen, sillä omaa kirjakieltä pidettiin kansakunnan sivistyksen symbolina. (Heikkinen & Mantila 2011: 156–158.)

Suomen kirjakieli ei siis pohjautu mihinkään yksittäiseen murteeseen vaan se on eri murteiden yhdistelmä. Keskustelu kirjasuomen perustasta jatkui koko 1840-luvun ajan, mutta kielioppien itämurteistuminen ei jatkunut puolta vuosikymmentä pidempään vaan niiden muoto alkoi muuttua länsimurteisemmaksi. Vaikka vanhan kirjasuomen perustana olivat lounaismurteet, kirjakielen painotus alkoi varhain siirtyä näistä pois päin. Suomen kirjakielestä on vajaan sadassa vuodessa muotoutunut länsisuomalaiseen perinteeseen pohjautuva runko, joka on rikastettu itämurteiden sanastolla. (Lauerma 2011: 136, 164.)

Kirjakielen ja yleiskielen ihannointi perustuu kirjakielen nostatukseen kansalliskieleksi 1800-luvulla. Tuolloin kirjakieli ideaalistettiin eli siitä tuli symboli kielen ja kulttuurin kehittyneemmälle muodolle. Murteita taas pidettiin vähempiarvoisessa asemassa kirjakieleen verrattuna niiden alkukantaisuuden ja kehittymättömyyden vuoksi. (Heikkinen & Mantila 2011: 159.) Vaikka tilanne on muuttunut paljon, murteisiin liitetään edelleen vahvoja ennakko-oletuksia ja kaikilla puhesuomen piirteillä onkin oma sosiaalinen varauksensa ja leimansa, joka määrittää käyttäjänsä (Mantila 2004: 329).

Nykyään täysin normitetun kirjoitetun kielen mukainen arkipäivän puhetapa on harvinainen ja sosiaalisesti hyvin leimaava. **Neutraali yleissuomalaisuus** on nykyisin käytetympi puhetapa, jonka piirteet ovat niin yleisiä ja neutraaleja, että ne eivät osoita mitään kulttuurista leimaa. Yleissuomea puhuva ihminen voi siis asua missä päin suomea tahansa ilmentämättä asuinseutuaan puheensa kautta. (Mantila 2004: 334–335.)

2.2 Keuruun murre

Sana **murre** muodostaa mielikuvan kielenkäytöstä, joka poikkeaa jollakin tavalla omasta puhetavasta. Rapolan (1969: 8–10) mukaan murteisiin liittyy ajatus siitä, että oma kieli on häiritsevistä murteellisuuksista vapaata. Oma ”murteetonta” kieltä pidetään siis oikeana ja parhaana. Kieli on kuitenkin sosiologinen ilmiö, jonka kehitykseen vaikuttavat samat tekijät kuin kaikkeen yhteisölliseen kulttuurikehitykseen. Tämän takia täysin murteetonta kieltä ei voi olla. (Rapola 1969: 8–10.)

Murteet ovat säilyneet ja niitä käytetään yhä enemmän. Toisaalta yhä useampi suomalainen käyttää sellaista neutraalia puhekieltä, josta ei voi päätellä mitään heidän taustastaan. Tällä tavoin puhesuomi on myös yhtenäistynyt. (Mantila 2004: 322.) Keuruulaisten puhe ei neutraaliudestaan tai edes vahvasta yleiskielisestä otteestaan huolimatta ole täysin murteetonta, joten käytän tässä tutkimuksessani termiä **Keuruun murre** kuvaamaan Keuruun alueen yleiskielen mukaista murretta.

Keuruu sijaitsee Keski-Suomen maakunnassa naapurikuntinaan Jämsä, Multia, Mänttä-Vilppula, Petäjävesi, Virrat ja Ähtäri. Keuruun naapurikunnista Ähtäri kuuluu Etelä-Pohjanmaahan, Virrat sekä Mänttä-Vilppula Pirkanmaahan ja loput Keski-Suomeen. Murrealueiltaan naapurikunnista Virrat ja Mänttä-Vilppula kuuluvat hämäläismurteisiin, Ähtäri eteläpohjalaiseen murreryhmään ja Jämsä, Multia sekä Petäjävesi Keuruun tavoin savolaismurteiden ryhmään (Rapola 1969: 118, 135). Keuruuta onkin pidetty murteiden törmäyskohtana, jossa eri

murteiden yleiskielessä yleisesti hyväksytyt piirteet sekoittuvat tasaisesti tehden Keuruun murteesta neutraalin ja helposti ymmärrettävän. (Mielikäinen & Palander 2014: 87).

Keuruun murre kuuluu savolaismurteiden päämurreryhmään ja Keuruun–Evijärven seudun välimurteiden alaryhmään (Mielikäinen & Palander 2014: 56). Jotkut tutkijat käsittävät Keuruun murteen kuvaamaan suuremman alueen yhteisiä linjoja sisältävää puhetta. Esimerkiksi Rapola (1969: 135) puhuu Keuruun murteesta Ähtäriin–Keuruun alueen yhteisenä murteena. Myös esimerkiksi Leskinen (2001) käyttää Keuruun murteen käsitteen lisäksi nimitystä **Keuruun seudun murre** ja lukee siihen kuuluvaksi myös multialaisen murteen.

Murteita jaetaan myös kansanomaisemmin maakuntien ja muiden alueiden mukaan. Uusien maakuntien, kuten Keski-Suomen, nimi sisältyy myös tieteelliseen murreryhmittelyyn. (Mielikäinen & Palander 2014: 63, 66.) Keski-Suomen maakunnan murteet jaetaan edelleen kolmeen eri alaryhmään: Keuruun seudun murteisiin, eteläisen Keski-Suomen eli **Päijät-Hämeen murteisiin** sekä pohjoisen Keski-Suomen eli varsinaisiin **Keski-Suomen murteisiin** (Leskinen 2001).

Myös Keuruun sijainti sekä alueen sisäinen murteellinen monimuotoisuus aiheuttaa ristiriitoja murrealueen nimeämisen yhteydessä. Keuruun sijoittaminen yhteen murrealueeseen ei ole yksiselitteistä, sillä eri murteentutkijat ovat hieman eri mieltä siitä, mihin murreryhmään Keuruu kuuluu. Keuruu jakautuu useissa murteentutkimuksissa kahtia itä- ja länsimurteiden rajanvedon osalta. Esimerkiksi Varelius, Rapola ja Itkonen ovat tutkimuksissaan rajanneet Keuruun kuulumaan kokonaan itämurteisiin (Kurki 2003: 169). Kettunen (1930: 148) taas laskee Ähtäriin, Pihlajaveden sekä osittain myös Keuruun rajan länsipuolelle kuuluviksi (Kurki 2003: 169).

Murreryhmän jaon lisäksi Keuruun seudun murteet jaettiin aikaisemmin kahtia läntiseen ja itäiseen haaraan. Läntiseen haaraan luettiin Keuruun länsipuolisko, Pihlajavesi ja Ähtäri, ja itäiseen taas Keuruun itäosa sekä Multia. (Leskinen 2001.) Setälän tutkimuksissa (1883: 3) Keuruun seudun murteiden osalta tehtiin vielä kyseinen kahtiajako, jossa oli selkeät tunnusmerkit: itäiseen haaraan puolella pitkät vokaalit diftongiutuivat kun taas läntisen haaran suunnassa vokaalit olivat pitkiä. Nykyään tästä jaosta on luovuttu ja Keuruun seudun murteita käsitellään tutkimuskirjallisuudessa yhtenä kokonaisuutena. (Leskinen 2001.)

Myös Terho Itkonen on tutkinut Keuruun murretta tarkemmin ja havainnut haastattelujen myötä, että joidenkin keuruulaisten puheessa näkyy esimerkiksi *-oa* tai *-eä* diftongi pitkän *a:n* tai *ä:n* sijasta. Tämä viittaa siihen, että Multian, Petäjäveden tai Vanhan Jämsän murre on päässyt vaikuttamaan kyseisten henkilöiden puhetapaan. (Itkonen 1972: 75.) Vaikka suoranaisesta itäisen ja läntisen murrehaaran kahtiajaosta on luovuttu, puhutaan Keuruun eri alueilla siis eri

tavoin, sillä naapurikuntien murteet vaikuttavat hieman raja-alueiden puhetapaan (Leskinen 2001).

Vaikka Keski-Suomen murteita pidetään yleisesti usein neutraaleina ja yleiskielen mukaisina, on niidenkin välillä merkittäviä eroja. Keski-Suomen murteiden piirissä on hyvin paljon variaatiota. Keuruun naapurikunnista Ähtärissä ja Multialla on voimakkaasti läsnä pohjalaismurteiden vaikutus. Petäjävvedellä puhutaan jo huomattavasti selkeämmin savolaisittain kuin Keuruun seudulla. (Leskinen 2001.) Osittain maakuntarajojen ja murrealueiden vuoksi taas Virtain ja Mänttä-Vilppulan murteessa vaikuttaa selkeä hämäläisyys, vaikka ne sijaitsevatkin keskellä Suomea Keuruun naapurikuntina (Rapola 1969: 118).

Keski-Suomen maakunta on saanut kantaväestönsä Hämeestä, mutta savolaisten uudisasukkaiden myötä kielestä on muodostunut hämäläisten ja savolaisten murrepiirteiden värittämää sekamurretta. Keuruun murretta on pidetty puhtaimpana eli yleiskielen mukaisena murteena laajasti keuruulaisten keskuudessa. Myös valtakunnallisesti on tiedossa, että Keuruun murteeseen on sekoittunut tasapainoisesti sekä länsi- että itämurteiden keskeisiä piirteitä, mutta siitä puuttuvat kaikkein jyrkimmät murrepiirteet. Tästä syystä Keuruun murre vaikuttaa olevan lähempänä yleiskieltä kuin monet muut Suomen murteet. (Leskinen 2001; Mielikäinen & Palander 2014: 87.)

Keuruun murteessa yleiskielen mukaisia kielenpiirteitä ovat esimerkiksi pitkien *a-* ja *ä-* vokaalien diftongittomuus (Keuruulla: *maa, pää, antaa*; ei *mua, piä, antoa*), dentaalikonsonanttien liudentumattomuus *i:n* ja *j:n* edellä (Keuruulla: *katiska*; ei *kat'iska*) sekä redusoitumattomat *u-*, *y-* ja *i-*loppuiset diftongit (Keuruulla: *kaunis, äiti*; ei *kaonis, äet*). Yleiskielen mukaisia ovat myös monikon persoonapronominit *me, te, he* (ei *myö, työ, hyö*) ja verbityyppi *mennä : menee* (ei *männä : mänee*). (Leskinen 2001; Rapola 1969: 137.)

Yleiskielen ja itämurteiden yhteiseen kantaan kuuluvat taas avartumattomat diftongit *uo*, *yö* ja *ie* (Keuruulla: *nuotta, syötiin, nielu*; ei *nuatta, syätiin, nialu*) ja konsonanttiyhtymät *tv* ja *tj* (Keuruulla: *latva, vitja*; ei *larva, vilja*). Loppu-t:n edustus on Keuruun murteessa yksinkertainen eli se säilyy kaikissa asemissa, myös sananalkuisen klusiilin edellä (Keuruulla: *suuret puut*; ei *suurep puut*) ja esimerkiksi taivutustyyppi *jalka : jalat, märkä : märät*. (Leskinen 2001; Itkonen 1972: 135.) Keuruun murteen itäiset ja läntiset piirteet noudattelevat siis hyvin pitkälti yleiskielessä yleisesti hyväksytyjä muotoja (Rainio 1959: 57–58).

2.3 Käsitys Keuruun murteen yleiskielisyydestä

Keuruun murteen puhtauden ihannointi pohjautuu 1800-luvun ja 1900-luvun alussa vallinneeseen **purismiin** eli ajatukseen puhtaan ja muiden kielten vaikutteista vapaan kielen paremmuudesta. Jotkut käyttävät yhä puhtaan suomen käsitettä kuvaamaan suomen kieltä, jossa ei ole juurikaan murteellisuuksia tai muita puhekielisyksiä. Tämän ajattelun mukaan jotkin murteet voivat olla muita murteita puhtaampia eli neutraalimpia. (Mielikäinen & Palander 2014: 87.) Tällainen käsitys on kuitenkin hyvin vanhanaikainen, sillä nykyään murteet ilmentävät vahvasti ihmisen identiteettiä. Eri murteita pyritään tallentamaan ja varjelemaan, sillä murteiden arvellaan olevan vähitellen katoamassa. (Mantila 2004: 336.)

Käsitys Keski-Suomen ja myös Keuruun puhtaasta kielestä perustuu 1800-luvun stereotypiaan, jonka taustalla on se, että ruotsinkieliset tulivat puhtaan suomen kielen oppiin Jyväskylään ja sen lähiympäristöön. Keski-Suomen murretta pidettiin tuolloin puhtaasti suomenkielisenä eli ruotsin kielen vaikutuksesta vapaana alueena. (Mielikäinen & Palander 2014: 87.) 1800-luvulla Keuruulla toimi myös paljon valistuneita pappeja, joilla oli laajat kontaktit sivistyneistön keskuuteen. Näin Keuruusta tuli suosittu suomen kielen opiskelupaikka. (Rainio 1959: 57.) Keuruun murteen maine lähti siis kiertämään paikkakunnalle tulleiden suomen kielen oppijoiden kautta.

Kielen alalajien ryhmittely perustuu kansanomaisesti murteiden tai puhekielen ja kirjakielen vertailuun (Mielikäinen & Palander 2014: 39). Vertaamalla Keuruun murretta muihin Suomen murteisiin tai yleiskieleen, huomaa, että keuruulaisten puheesta löytyy huomattavan vähän murteellisuuksia kun taas yhtymäkohtia yleiskieleen on runsaasti. Keuruun seudun murteiden sekä itäisiä että läntisiä kielenaineksia yhdistävä murre mielletään enemmän yleiskieliseksi kuin selkeästi itäinen tai läntinen murre. (Rainio 1959: 56.)

Oma myönteinen merkityksensä on varmasti myös murteen muotojen täyteläisyydellä: sellaiset ilmiöt kuin sisä- tai loppuvokaalin kato (esim. *jalas* < *jalassa*) ovat Keuruun murteessa tuntemattomia. Keuruun murre on kuitenkin erityisesti käyttäjälleen omaleimainen ja uniikki kuten myös kaikki muutkin murteet. Maineestaan huolimatta se poikkeaa yleiskielestä huomattavasti, ja sen erityisyys perustuu puhekielen sanaston rikkauteen ja ilmaisukeinojen runsauteen. (Leskinen 2001.)

3 TUTKIMUSASETELMA JA MENETELMÄT

3.1 Tutkimusasetelma

Tutkimukseni suuntautuu kansanlingvistiikan tutkimusalalle, jolla on vahva yhteys myös asennetutkimukseen (Mielikäinen & Palander 2014: 19). Kansanlingvistiikka keskittyy tarkastelemaan tavallisten kielenkäyttäjien, maallikoiden, kielellisiä asenteita sekä käsityksiä kielestä. Oman ja vieraan puhettavan vertailuun ei tarvita kielitieteellistä koulutusta tai analyttistä tarkastelukulmaa, sillä maallikoiden havainnot kielestä voivat olla hyvinkin tarkkoja ja perusteltuja. (Mielikäinen & Palander 2014: 11, 14.)

Tutkimukseni on pientä joukkoa koskeva tapaustutkimus, jota ei ole tarkoitus yleistää (Saarela-Kinnunen & Eskola 2001: 159). Tapaustutkimus on perusteellinen ja tarkka kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Yhdestä tapauksesta kerätään siis laaja laadullisuuteen keskittyvä aineisto tapauksen eri ulottuvuuksista. (Laine ym. 2007: 9–10, 12.)

Vaikka tutkimukseni koskee vain pientä joukkoa, se selittää suurempaa ilmiötä ja toimii näin pohjana myös muulle murteentutkimukselle tai asennetutkimukselle. Kielelliset asenteet määritellään muun muassa rakenteen, alkuperän ja funktion perusteella (Mielikäinen & Palander 2014: 19). Kielelliset asenteet eivät kuitenkaan ole nykyajan keksintö, vaan ne ovat aina olleet läsnä kielen vaihtelussa ja muuttumisessa. Asenteiden vaikutus kielen muuttumiseen on noussut esiin vasta sosiolingvistisessä variaationtutkimuksessa. Eri kielimuodot ja variantit stigmatisoituvat eli leimautuvat niin, että prestiisiasemaan nousseet variantit yleistyvät muiden kustannuksella. (Mielikäinen & Palander 2014: 14, 16.)

Tutkimuksen aineisto kerättiin haastattelemalla viittä keuruulaista henkilöä, joilla oli tietoa Keuruun murteesta ja sen kokemista muutoksista. Otin yhteyttä keuruulaisiin kulttuuriseuroihin ja tiedustelin puheenjohtajien kautta, löytyisikö tutkielmani aiheesta tietoisia ja kiinnostuneita henkilöitä antamaan haastatteluita. Sain vastauksen kahdesta kulttuuriseurasta, joista valikoitui puheenjohtajien suosittelemina viisi vapaaehtoista haastateltavaa.

En ota huomioon sellaisia taustamuuttujia kuin ikää tai sukupuolta, sillä en tarkastele tässä tutkimuksessa varsinaista kielen käyttöä vaan käsityksiä kielestä. Tutkimus avaa siis viiden ihmisen henkilökohtaisia käsityksiä koskien omaa murrettaan. Haastatteluun osallistumisen kriteereinä sekä haastateltavia yhdistävinä tekijöinä olivat Keuruun kulttuuriseuroissa toimiminen, sekä oletettava tietämys Keuruun murteesta ja sen historiasta.

Aihetta täytyi rajata kandidaatintutkielman laajuudelle sopivaksi, joten käytössäni olivat selkeät aihetta rajaavat haastattelukysymykset (ks. liite 1). Ensimmäisenä kysymyksenä oli, onko haastateltava kuullut uskomuksesta ja mistä käsitys Keuruun yleiskielen mukaisesta murteesta on haastateltavien mielestä peräisin. Kysyin myös Keuruun murteen murrepiirteistä, jotka tekevät puheesta yleiskielen mukaisen. Viimeisenä tiedustelin, onko Keuruun murre muuttunut vuosien saatossa, ja millaisia nämä mahdolliset muutokset ovat olleet. Vaikka haastattelut etenivät etukäteen laadittujen kysymysten mukaan, pystyin tilanteen ja haastateltavan kertomusten mukaan muuttamaan haastattelurungon rakennetta. Näin tilanteesta tuli keskusteluvampi ja haastateltava sai vapauden kertoa haluamansa mielenkiintoiset yksityiskohdat, jotka vain aiheeseen liittyivät.

Varsinaisten haastattelukysymysten tukena oli myös tarkentavia kysymyksiä sen varalta, jos haastateltavan oli vaikea ymmärtää kysymystä tai jos haastateltavan vastaus oli hyvin lyhyt. Tarkensin muun muassa, milloin ja keneltä haastateltavat olivat kuulleet uskomuksesta ensimmäisen kerran, kuinka laajasti käsitys oli levinnyt keuruulaisten tai ulkopaikkakuntalaisten keskuuteen sekä oliko Keuruun murre säilyttänyt yleiskielisyytensä. Rajauksesta huolimatta halusin antaa haastateltaville vapauden painottaa niitä asioita, mitkä he kokivat omasta mielestään kaikkein merkittävimmiksi.

3.2 Menetelmät

Toteutin tutkimukseni strukturoimattomana syvähaastatteluna, joka mahdollisti laajemmat, pohdiskelevammat vastaukset sekä historiallisten tapahtumien tarkastelun. Syvähaastattelun metodiin kuuluu, että haastateltava määrittelee tarkastelun kohteena olevan ilmiön. Haastattelijan tehtävänä on täsmentää, onko asia ymmärretty oikein sekä ohjata keskustelua liittymään valittuun tulkintaperustaan. (Siekinen 2001: 43, 52).

Valitsin tutkimusmenetelmäksi haastattelun, sillä aihe pitää sisällään niin paljon asioita, joihin ei välttämättä ole yhtä selkeää vastausta. Osa haastattelukysymyksistä vaati myös pohjustusta sekä haastattelijan kysymyksenasettelussa että haastateltavan monipolvisessa vastauksessa. Haastattelin viittä keuruulaista eri kulttuuriseurojen jäsentä. Tutkimus on henkilökohtaisia asenteita kartoittava tapaustutkimus ja asennetutkimus, joten vastaajajoukko on rajattu viiteen haastateltavaan. Haastateltavien henkilöllisyydet on häivytetty, joten analyysiosion sitaattiesimerkeissä haastateltavista käytetään koodeja *Ia*, *Ib*, *Ic*, *Id* ja *Ie* tarkoittamaan viittä eri informanttia. Koodi *H* taas merkitsee haastattelijaa.

Syvähaastettaluissa ei yleensä suosita satunnaisotantaa vaan informanttien taustojen tulisi liittyä tarkoituksenmukaisesti tutkimusongelmaan (Siekkinen 2001: 49). Haastateltavat valikoituivat osittain satunnaisesti, mutta osallistumisen kriteerinä oli tietämys tutkimuksen aiheesta. Oletin siis, että kokeneilla ja Keuruun kulttuuritaustaan perehtyneillä haastateltavilla on jotakin tietoa Keuruun murteen puhtauden taustoista. Tietämys käsityksen alkuperästä saattaa kuitenkin vaihdella ja tuottaa hyvinkin erilaisia vastauksia. Vastaajajoukko oli siis valikoitu edellä mainituin kriteerein, vaikka en itse ollut varsinaista valintaa tekemässä. Henkilökohtaisiin kokemuksiin perustuvan aiheen takia keskustelunomainen syvähaastattelu oli siis paras vaihtoehto tutkimusmenetelmäksi.

Jokainen haastattelu kesti yksinään noin 10–20 minuuttia, ja ne tallennettiin äänittämällä. Aineisto litteroitiin yksinkertaisena peruslitterointina, sillä tutkimuksen kannalta tärkeää oli saada selville, mitä informantti sanoo kiinnittämättä sen tarkemmin huomiota siihen, miten informantti asian ilmaisee. Haastatteluista litteroidut sitaattit noudattavat tyypillistä murteiden transkriptiota, eli pilkut ja pisteet merkitsevät puheen taukoja (Mielikäinen & Palander 2014: 30–31). Litteroinnin jälkeen hahmottelin haastattelujen kokonaiskuvaa kokoamalla haastattelujen antia haastattelukysymysten alle. Yhteenvedon valmistuttua siirryin tutkimaan haastatteluaineistoa suhteutettuna lähdekirjallisuuteen sekä kirjoittamaan analyysia.

Tutkimus on asennetutkimuksena henkilökohtainen, sillä jokaisella on tietynlainen käsitys omasta murteestaan. Syvähaastattelu antaa siis tilaa henkilökohtaisille kokemuksille. Tutkimuksen aihe on vahvasti kytköksissä myös Keuruun murteen historiallisiin piirteisiin sekä murteen kokemuksiin muutoksiin, joten melko vapaasti etenevässä haastattelussa tämän kaltaiset asiat tulevat selkeämmin esiin kuin esimerkiksi tarkasti laaditussa kyselytutkimuksessa.

Lopuksi jokaiselta haastateltavalta varmistettiin, oliko heillä vielä jotakin sanottavaa liittyen tutkielman aiheeseen. Usein haastattelun jälkeen informanteille tuli mieleen jotakin asiaa, joka unohtui itse haastattelukysymysten kohdalla. Suurimmalla osalla oli vielä uutta informaatiota tai täsmennettävää omiin vastauksiinsa varsinaisen kyselyosuuden jälkeenkin.

4 ANALYYSI

4.1 Keuruun yleiskielen mukaisen murteen alkuperä

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenäni halusin selvittää, mistä käsitys Keuruun ”puhtaasta” murteesta on lähtöisin. Haastateltavat olivat kaikki vakuuttuneita siitä, että Keuruulla puhutaan juurikin *puhdasta*, *kauneinta* tai *parasta* suomen kieltä. Osa haastateltavista mainitsi myös Keuruun murteen olevan yleiskielen tai kirjakielen mukaista tai jopa *murteetonta* suomea. Eräs haastateltavista mainitsi kielentutkija Eemil Nestor Setälän kuulemassaan runossaan (ks. esimerkki 1). Setälä onkin tutkinut Keuruun murretta teoksessaan (1883) ”Lauseopillinen tutkimus Koillis-Satakunnan kansankielestä”, ja todennut murteen olevan ”kirjakielelle malliksi kelpaavaa”.

Esimerkki 1.

H: elikkä oletko kuullut uskomuksesta että keuruulla puhutaan tietynlaista suomea

Ie: kyllä

H: onko se minkälaista se suomi suomen kieli täällä sinun mielestä

Ie: no täällä kaikuu suomen kieli puhtaimmin niin kerrotaan tänne setäläkin mieli tuli oppimaan semmoinen o semmoinen runo o jääny mieleen sit sillai

H: joo

Ie: että kyllä se on, sillä tavalla. sanotaan puhtainta mut onhan täällä tietysti murretta. sitten taas jos jotkut menee muualle keuruulaiset niin ne aattelee että mitä mitäs kieltä mitäs murretta se puhuu jos jos esim turkuun tai semmoseen menee, kun on tottunu ihan lyhkäsiin

Kaikki haastateltavat olivat kuulleet Keuruun murteen yleiskielisestä maineesta jo melko varhaisessa vaiheessa. Jotkut haastateltavat olivat kuulleet uskomuksesta jo aivan pienestä pitäen perheen tai suvun piirissä ja osalle taas tieto tuli heti koulutaipaleen alussa. Viidestä haastateltavasta kolme mainitsi, että nimenomaan äidinkielen opettaja oli pitänyt huolta siitä, että paikkakuntalaiset lapset tuntevat kyseisen uskomuksen. Kolme haastateltavaa mainitsi nimeltä keuruulaisen äidinkielen opettajan Jussi Rainion, joka on muun muassa kirjoittanut vuonna 1959 Keurusselän seuran kotiseutujulkaisuun *Karhunsoutajiin* artikkelin ”Keuruun kielimurteesta”, jossa hän esittelee lyhyesti Keuruun murteesta tieteellisissä tutkimuksissa tehtyjä huomioita. Haastateltavat myös kertoivat, että aiheesta on puhuttu yleisesti keuruulaisten keskuudessa.

Haastateltavilla ei ollut tarkkaa tietoa käsityksen alkuperästä. Yhtä tiettyä käsityksen esittelevää henkilöä, tapahtumaa tai teosta ei osattu mainita, mutta haastateltavilla oli erilaisia nä-

kemyksiä siitä, miten juuri Keuruulle on muodostunut yleiskielen mukainen puhetapa. Haastateltavat mainitsivat Keuruun olevan *murteiden törmäyspaikka*, jossa kohtaavat sekä eri maakunnat että myös eri murrealueet (ks. esimerkki 2). Näiden alueiden murteet siis sekoittuvat Keuruulla tasapuolisesti luoden yleiskielen mukaisen murteen.

Esimerkki 2.

Ia: – – täällä on niin monenlaisia murteita tullu tännepäin ja tässä on alue jossa nää murteet kohtaa toisiaan elikkä jos aattelee sillä tavalla että että kun mennään tonne rannikolle päin niin ollaan niinku satakuntaa ja tavallaan niinkun jos aattelee esimerkiks sähköyhtiötä niin täällä toimii niinku koillis satakunnan sähkö että satakunnaks lasketaan siinä mielessä. sitten häme tulee tohon ihan likelle vilppula ja tämmöset rupee oleen hämettä ja ähtäri rupee oleen pohjanmaata ja sitten jyväskylästä päin tunkee savo vielä tänneppäin

4.1.1 Keuruun murteen maineen levinneisyys

Osa haastateltavista arveli, että Keuruun murteen maine on levinnyt yksinkertaisesti puheen kautta, sillä siitä puuttuvat vahvan murteelliset piirteet. Keuruulla vierailleet ihmiset olisivat siis havainneet puhtaan ja kauniin kielen, ja käsitys olisi näin levinnyt myös valtakunnallisesti. Osa haastateltavista kuitenkin sijoitti Keuruun murteen maineen leviämisen eräisiin historiallisiin tapahtumiin. Haastateltavat mainitsivat mahdolliseksi syyksi Jyväskylän opettajaseminaarin, jonne saapui tavallisia keuruulaisia talonpoikia, joiden puheen huomattiin olevan hyvin lähellä kirjakieltä.

Toinen yleinen uskomus oli, että monet ruotsinkieliset ihmiset tulivat juuri Keuruulle oppimaan vieraista vaikutteista vapaata, puhdasta suomen kieltä. Mielikäisen ja Palanderin (2014: 87) mukaan käsitys Keski-Suomen puhtaasta kielestä juontaa juurensa juuri kyseisestä stereotypiasta. Kaksi haastateltavista mainitsi myös kuulleen tarinaa siitä, että ruotsinkielisen näyttelijättären onnistunut suomenkielinen roolisuoritus pohjautuu Keuruulla opittuun hyvään suomen kieleen (ks. esimerkki 3).

Esimerkki 3.

Id: – – ja jos ajatellaan että joku kansallisteatterin näyttelijä sarlotte ra vinterjelm [charlotte raa-winterhjelm] tai jotain sinnepäin opetteli tämän lean suomenkielisen roolinsa tossa keuruun pappilassa niin tämmösiinhän sitä sit vedotaan että tätä on ainakin jo siinä tuhatkahdeksansataaluvun puolivälissä niin tätä asiaa ajateltu, että onko sitä sit sen aiemmin ajateltukaan – –

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että käsitys Keuruun puhtaasta murteesta pitää paikkansa. Haastateltavien mielestä käsitys oli myös hyvin tunnettu keuruulaisten keskuudessa ja asiaa pidettiin itsestään selvänä. Osa kuitenkin epäili, tuntevatko esimerkiksi nykynuoret tai

muualta muuttaneet enää käsitystä Keuruun yleiskielen mukaisesta murteesta. Käsityksen mainittiin kuitenkin elävän vahvasti ainakin kantakeuruulaisten sekä vanhemman väen keskuudessa. Tämä kertoo oman kielen erityisyyteen liittyvän vahvoja asenteita, joiden takana seistään ja joiden halutaan säilyvän sukupolvelta toiselle.

Vaikka Keuruun murteen puhtaus on ollut laajasti keuruulaisten tiedossa, ei käsitystä haastateltavien mukaan tunneta niin hyvin muualla Suomessa. Asiaan vähänkin perehtyneet ihmiset tuntevat käsityksen, mutta muutoin uskomus ei ole ulkopaikkakuntalaisille kovinkaan tuttu. Osa haastateltavista kuitenkin mainitsi, että omien kokemustensa mukaan osa ulkopaikkakuntalaisista oli osannut sijoittaa henkilön puheen perusteella Keuruulle tai vähintään Keski-Suomeen. Haastateltavat mainitsivat ainakin eteläsuomalaisten ja pohjanmaalaisten tuntevan käsityksen melko hyvin (ks. esimerkki 4 ja 5). Osa haastateltavista kertoi myös, että kun keuruulainen kertoo asuinpaikkansa, ulkopaikkakuntalaiset usein muistavat, että Keuruu on juuri se kunta, jossa puhutaan puhtainta suomea.

Esimerkki 4.

Ib: kyllä, ihan siellä pääkaupunkiseudulla olevat kaverit niin mä oon muun muassa asunu opiskeluaikani helsinkiläisen tytön kanssa joka oli sitä mieltä kyllä et hän oli entuudestaan kuullu et me puhutaan murteetonta suomea ja hän sitte todisti vahvasti sitä että ainakin hyvin vähän kuuluu se murre meikäläisen puheessa että, enemmän yleiskieltä

Esimerkki 5.

Ie: kyllä, kyllä. keskustelin ei siit oo kauankaan niin ihminen joka oli tullut siinä perheessä pohjamaalta ja toinen ja sitten sitten tuosta lähempää etelä-suomesta niin niinniin kyllä ne on sen hoannu, että tää on sellasta, sellasta kieltä niinku oletetaan

Yksi haastateltavista ei ollut kuullut kenenkään olevan eri mieltä siitä, että Keuruulla puhutaan Suomen yleiskielen mukaisinta murretta. Osa haastateltavista oli kuullut kilpailevia versioita kuten sen, että Aleksis Kivi oli ainut ihminen, joka puhui puhdasta suomen kieltä, ja sen takia myös hänen kotipaikkakunnallaan Nurmijärvellä puhutaan puhtainta suomea. Yksi haastateltava taas kertoi kuulleensa kyseenalaistusta Keuruun murteen puhtaudesta, sillä murteen nähtiin olevan enemmän sekakieltä.

4.1.2 Murteeseen liitetyt ominaisuudet

Halusin selvittää, onko haastateltavilla käsitystä siitä, mitkä murrepiirteet tekevät Keuruun murteesta yleiskielen mukaisen. Haastatteluissa kysyin myös, onko Keuruun murteessa joitakin erityispiirteitä, ja miten se suhteutuu Suomen muihin murteisiin. Osa haastateltavista oli kuul-

lut, että kirjakieli olisi rakennettu Keuruun murteen pohjalta, sillä siinä yhdistyy sellaisia murrepiirteitä, jotka hyväksytään kaikissa murteissa. Tämä tekee Keuruun murteesta myös helppoa ymmärtää kaikkialla Suomessa. Haastateltavien mielestä Keuruun murteessa ei ole havaittavissa vahvoja murrepiirteitä, eikä murre ole saanut juurikaan vaikutteita esimerkiksi naapurikuntien murteista. Yksi haastateltava mainitsi kuitenkin Keuruun murteessa kaikuvan lievän savolaisuuden, joka vaikuttaa myös jossain määrin lähes kaikissa Suomen murteissa.

Muihin murteisiin verrattaessa osa haastateltavista mainitsi Keuruun murteen olevan neutraalimpaa ja näin myös lähempänä kirjakieltä. Keuruun murretta on yhden haastateltavan mukaan myös tietoisesti varjeltu vahvojen murrepiirteiden tarttumiselta, joten se on säilyttänyt ainutlaatuisuutensa. Keuruun murretta pidettiin haastateltavien mielestä myös sanastollisesti rikkaampana kuin esimerkiksi naapurikuntien murretta.

Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että Keuruun murteessa ei ole erityispiirteitä. Murre on niin lähellä yleiskieltä, että itse murteessa ei ole mitään erityistä. Keuruun murteen kerrottiin vain olevan yleiskieltä tai sekakieltä, eikä sitä edes luokiteltu murteeksi.

Jotkut haastateltavat kuitenkin mainitsivat Keuruun murteen puheen rytmin sekä erityisen nuotin, joka tekee puheesta *kauniisti soljuvaa*. Eräs haastateltava mainitsi myös kyseisen nuotin sitovan sanat tiiviimmin yhteen, joka on ominaista vain Keuruun murteelle (ks. esimerkki 6). Puheen sävelkulkua ja intonaatiota kutsutaankin kansanomaisesti puheen **nuotiksi**, **soinniksi** tai **soinnuksi**, ja niitä kuvataan useilla eri adjektiiveilla (Mielikäinen & Palander 2014: 143–144). Puheen intonaatio ja sävelkulku saattaa siis vahvojen murrepiirteiden puuttuessa olla yksi tapa osoittaa, mistä puhuja on kotoisin. Osa haastateltavista mainitsi, että nuottia on vaikea erottaa Keuruun murteesta kun taas osa mainitsi sen juuri Keuruun murteen erityispiirteeksi:

Esimerkki 6.

Ic: – – kai se mun omaan korvaani keuruulainen puhe on semmosta soljuvaa enemmän niinku, sanat yhteenliitettynä jonkun, jonkun muun, jossain muualla, muissa murteissa ni ne sanat on enemmän erillään toisistaan. – –

Myös kielentutkijat ovat noteeranneet Keuruun murteen erityisyydeksi haastateltavien mainitsemat rikkaan sanaston sekä omaperäisen ilmaisutavan. Keuruun murre on Leskisen (2001) mukaan kuitenkin omaleimainen, yleiskielestä selkeästi poikkeava murre, jonka käyttövoima tulee kansanomaisesta puhekielen sanaston rikkaudesta sekä runsaasta ilmaisutavasta. Keuruun murteen yleiskielisyyttä on pidetty joidenkin haastateltavien keskuudessa niin itseltään selvänä, ettei sen murrepiirteitä ole osattu osoittaa. Keuruun murre näyttäytyy myös niin

neutraalina, ettei sen erityispiirteitä havaita muiden murteiden räikeämpiin murteellisuuksiin verrattessa.

4.2 Murteessa tapahtuneet muutokset

Kaikkien haastateltavien mielestä Keuruun murre ei ollut muuttunut kovinkaan merkittävästi vuosien saatossa. Muutokset olivat haastateltavien mielestä olleet vähäisiä, sillä kielen muutokset eivät yleensä tapahdu nopeasti. Kaikki haastateltavat olivat myös sitä mieltä, että Keuruun murre on säilyttänyt yleiskieltä mukailevan linjansa melko hyvin. Eräs haastateltavista kuitenkin arveli, että Keuruun murre on säilyttänyt puhtautensa ainakin maaseudulla, mutta keskusta-alueella puhe on jo hieman erilaista (ks. esimerkki 7).

Esimerkki 7.

Ic: se on siellä maaseudulla vielä säilyttäny sen semmosen sanotaan että ni jotka mua vanhempia ihmisiä ni tai munkin ikäsiä jos, jos ovat asuneet maaseudulla nii kyl se kyl se siellä on säilyny mutta nii jo kun tähän keskustaan tulee nii kyl se, on se muuttunu

Esimerkki 8.

Ib: on se minusta säilyttänyt että se on niinku. ja puheen nuotti kaikki mistä sitä voi sitä tunnistella niin mun mielestä tää on säilyny sellasena. ja sitten minkä mä niinku huomaa, mä aika tarkasti mielestäni kuuntelen ihmisten puhetta ja nimenomaan myöskin sitä intonaatiota. niin esimerkiks keskisuomalaisuus ei ole meihin sillä tavalla vaikuttanut et me oltais alettu puhua sillä jyvaskyläläisellä nuotilla, et mä tunnistan sen linja-autossakin jyvaskyläläisen nuotin

Vaikka Keuruu on siis useiden eri murrealueiden raja-alue, ei Keuruun murre ole haastateltavien mukaan saanut juurikaan vaikutteita muista lähialueiden murteista. Yleinen asenne vaikutti olevan se, että Keuruun murre haluttiin säilyttää entisellään, eikä muiden, esimerkiksi naapurikuntien, murteiden haluta vaikuttavan omaan murteeseen. Jyvaskyläläisellä nuotilla (ks. esimerkki 8) tarkoitetaan vokaalien pidentämistä, joka on jyvaskyläläiselle puheelle hyvin tyyppillistä (Mielikäinen & Palander 2014: 145). Haastateltavan mukaan Keuruun murre on siis säilyttänyt omalaatuisen nuottinsa eikä ottanut vaikutteita jyvaskyläläisestä puhetavasta.

Haastateltavien käsityksen mukaan Keuruun murre on muuttunut vuosien aikana yhä enemmän yleiskieliseksi, mutta samalla murre on myös modernisoitunut. Eräs haastateltava kertoi Keuruun murteen olevan nykyään enemmänkin *yleiskielistä slangia*, sillä viimeisetkin murteelliset piirteet ovat vähitellen hävinneet Keuruun murteesta. Keuruun murteessa on ollut myös omaperäistä sanastoa, joka on haastateltavien mukaan jo unohtunut, sillä sanat liittyvät esimerkiksi talonpoikaissanastoon, jota ei nykyään juuri enää käytetä.

Haastateltavat olivat havainneet sanastollista muuttumista kuten englannin kielen vaikutusta sekä uusien sivistyssanojen käytön yleistymistä. Yhteiskunnan muutosten myötä on tarvittu myös uudenlaista käyttökieltä. Käyttökieltä hyödynnetään puhuttaessa uusista asioista, jotka ovat viime vuosien aikana tulleet merkittäväksi osaksi arkielämää. Sanaston uudistuminen johtuu haastateltavien käsityksen mukaan esimerkiksi uusista innovaatioista, ilmiöistä ja käytötarkoituksista, mutta sen ei ole nähty vaikuttavan itse murteen yleiskielisyyteen.

4.3 Murteen muuttumiseen vaikuttavat tekijät

Haastateltavat olivat hyvin yhtä mieltä siitä, mistä Keuruun murteen muutokset johtuvat. Median luomat paineet ja eri tiedotusvälineet ovat haastateltavien käsityksen mukaan vaikuttaneet suuresti puhemiehen. Kielellä on myös haastateltavien mukaan taipumus modernisoitua, lyhentyä ja omaksua yleiskieltä. Myös teknologian kehittyminen ja erilaisten laitteiden tuleminen osaksi arkea vaikuttaa ihmisten kielenkäyttöön. Julkisuudessa käytetty kieli sisältääkin nykyään enemmän variaatiota ja arkista puhekieltä. Puhekieli on myös alkanut näkyä yhä enemmän kirjoitetuissa teksteissä, jonka taustalla ovat uudet tiedotusvälineet ja erityisesti internet. (Heikkinen & Mantila 2011: 27.)

Osa haastateltavista mainitsi muuttumisen syiksi myös yksinkertaisesti maailman avartumisen. Keuruulle on muuttanut paljon ihmisiä muualta, jolloin myös alkuperäinen murre ei ole enää niin merkittävässä asemassa. Maan sisäisen muuton lisäksi Suomeen on muuttanut viime vuosina runsaasti ihmisiä eri puolilta maailmaa. Samoin suomalaiset ovat nähneet enemmän maailmaa ja tiedonvälityksestä on tullut kansainvälisempää. (Heikkinen & Mantila 26–27.) Haastateltavat olivat havainneet, että ihmiset siis opiskelevat ja matkustelevalle ja näin ollen oppivat uusia kieliä ja sanoja. Eräs haastattelija arveli myös käännöskirjallisuudesta johdettavan uusia sanoja, jotka eivät ole olleet aiemmin tuttuja (ks. esimerkki 9).

Esimerkki 9.

H: – – no mikä on aiheuttanut tällaisia muutoksia keuruun murteessa

Ic: kai se siirtolaisuus oli ja, ja sitten ihmiset on opiskelleet enemmän, oppineet, tuoneet uusia sanoja, sanoja tullessaan ja. sitten onko, onko näin et kirjoja on enemmän on käännöskirjallisuutta ja on siihen koitettu, koitettu niinkun kahtella uusia, uusia sanoja. voisko, voisko olla joku joku ihan tämän. sitten tämmönen jonkinlainen trendikkyyskin täytyy olla jollakin sanalla mukana

Vieraiden kielten vaikutus mainittiinkin useaan otteeseen haastatteluissa. Erityisesti englannin kielen nähtiin muokanneen myös suomen kieltä pääosin sanastollisesti, mutta myös rakenteellisesti. Englannin lainattu sanasto huomataan helposti, sillä sen käyttö on nykyään niin

näkyvää. Englannin kieli on vahvasti läsnä esimerkiksi slangikielessä, sivistyssanoissa ja uusissa käsitteissä. Rakenteelliset muutokset ilmenevät hitaammin, mutta nekin näkyvät usein ensimmäisenä nuorten puhekielessä ja slangissa. Englannin kielen hallitsevuudesta huolimatta suomen kieleen on lainattu kuitenkin myös paljon sanastoa esimerkiksi japanin ja espanjan kielestä. (Heikkinen & Mantila 2011: 26–27.)

Kielen muuttuminen nähdään kielen huononemisena, mikä taas on kansanomaisesti yhteydessä ihmisen älyn huonontumiseen (Heikkinen & Mantila 2011: 28). Haastateltavien puheesta oli aistittavissa se, että Keuruun *puhdasta* murretta halutaan *varjella tartunnoilta*. Tämän kaltainen arvottava kielenkäyttö viittaa siihen, että murteen yleiskielisestä otteesta halutaan pitää kiinni, sillä juuri keuruulaisen puheen *murteettomuutta* pidetään sen erityisimpänä ja kallisarvoisimpana piirteenä.

5 PÄÄTÄNTÖ

Tutkimuksessani olen selvittänyt käsitystä Keuruun murteen yleiskielisyydestä tutkimalla sen taustoja sekä paikkansapitävyyttä. Käsitys näyttää elävän edelleen vahvasti ja sillä vaikuttaa haastateltavien mukaan olevan pitkät perinteet, jolloin aiheesta on tullut ikään kuin itsestään-selvyys. Uskomukseen ei ole kuitenkaan luotettu sellaisenaan vaan haastateltavilla oli selkeät mielipiteet, mistä käsitys olisi voinut olla peräisin. Keuruun sijainnin sekä murrealueiden raja-paikkana toimimisen merkitys korostui myös haastatteluaineistossa. Haastateltavat olivat hyvin tietoisia Keuruun sijainnin vaikutuksesta alueen murteeseen.

Haastatteluaineiston analyysistä löysin paljon niitä asioita, joita etukäteen oletin löytäväni. Tällaisia asioita olivat käsityksen tunnettuus keuruulaisten keskuudessa sekä ulkopaikkakuntalaisten hieman maltillisempi suhtautumistapa Keuruun murteen ”puhtauteen”. Käsityksen tunnettuutta juurikin ulkopaikkakuntalaisten keskuudessa olisi mielenkiintoista tutkia. Haastatteluaineistossa ilmeni, että osa piti käsitystä valtakunnallisesti hyvin tunnettuna kun taas osa haastateltavista mainitsi, ettei käsitystä juurikaan tunneta muilla paikkakunnilla.

Haastattelujen myötä sain kuitenkin myös paljon uutta informaatiota ja taustatietoa oman käsitykseni ja tietopohjani tueksi. Historiallisen vertailun näkökulmaa itselleni ei ole ehtinyt muodostua niin laajasti ja monipuolisesti kuin informanteille, joten asiasta tietävien ihmisten haastattelu avasi käsityksen historiallista viitekehystä merkittävästi. Haastattelujen myötä yllätyin esimerkiksi siitä, kuinka tarkasti haastateltavat osasivat nimetä jonkin tapahtuman, johon olettivat Keuruun murteen maineen pohjautuvan. Haastateltavilla oli myös yksityiskoh- taista tietoa, ketkä kielentutkijat tai kuuluisuudet olivat vierailleet Keuruulla tutkimassa tai op- pimassa murretta.

Viiden haastateltavan vastaukset haastattelukysymyksiin olivat pääpiirteittäin kuitenkin yllättävän samankaltaisia. Olisi kiinnostavaa tietää, muuttuisivatko tutkimustulokset merkittä- västi isomman haastateltavajoukon myötä. Tutkimukseni aihetta voisi siis tutkia myös laajem- massa mittakaavassa, jolloin tutkimus olisi kattavampi ja yleistettävämpi.

Murteisiin liittyviä asenteita sekä kielen ja identiteetin suhdetta on tutkittu melko paljon, mutta tämän tutkielman tutkimustulokset voisi toimia pohjana laajemmassa kielenkäytön tut- kimuksessa, jossa kartoitettaisiin, ohjaavatko tämän kaltaiset asenteet ja käsitykset ihmisten pu- hetapaa. Haastatteluaineistosta käy ilmi, että kieli- asenteet ovat hyvin vahvoja myös tapauk- sessa, jossa omaa kieltä ei edes mielletä murteeksi. Omaa murretta suhteutetaan muihin mur-

teisiin, ja vertailun kautta muodostuu käsityksiä ja asenteita sekä omasta että itselle vieraista murteista.

Kielelliset asenteet ovatkin olleet yhtenä kielenulkoisena eli sosiaalisina ja tilanteisina muuttujina esillä aikaisemmissa tutkimuksissa. Kielenkäytössä asenteet saattavatkin vaikuttaa joidenkin varianttien omaksumiseen, kartteluun tai tilanteen mukaiseen vaihteluun. Aiempien tutkimusten kvantitatiivisin metodein tehdyt analyysit osoittavat, että nykypuhemielessä parhaiten ovat säilyneet murteiden laajalevikkiset, alueellisesti neutraalit variantit (esim. *tää, nää*). Ahdasalaisemmat, alueellisesti leimalliset murteellisuudet ovat taas alkaneet väistyä (esim. *meirän*). (Mielikäinen & Palander 2014: 16, 19.)

1900-luvun alkupuolella syntyneiden maailmassa koululaitoksessa opetettiin erilaisia kieli-ihanteita kuin nykypäivänä. Tuolloin vertailtavana olivat vain tavoiteltava kirjakieli sekä puhutut murteet. Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että vanhimpien informanttien asenteet liittyvät vahvasti koulussa opittuun murteettoman kielen ihannointiin. (Mielikäinen & Palander 2014: 240.) Alkuperältään asenteet ovat sosiaalisen oppimisen tulosta, ja kielellä onkin merkittävä, eri ikäkausia myötäilevä rooli sosiaalistumisessa. Sen avulla rakennetaan niin identiteettiä ja minäkuvaa kuin rajataan erilaisia ryhmiä sekä hahmotetaan koko ympäröivää maailmaa. (Mielikäinen & Palander 2014: 19.)

Kansanlingvistikissa tutkimuksissa onkin löydetty selkeitä eroavaisuuksia eri kielenkäyttäjärühmien, etenkin nuorten ja vanhojen kielenkäytön eroista. (Mielikäinen & Palander 2014: 231–232). Haastatteluista kävi ilmi se, että nuorempi sukupolvi ei välttämättä ole käsityksestä enää niin tietoinen kuin haastateltavien sukupolvi. Käsityksen yleisyyttä voi siis tutkia myös nykynuorten näkökulmasta. Haastatteluaineiston pohjalta saadut tulokset käsityksen perinteen jatkumisesta ovat arvailuja, oletuksia sekä henkilökohtaisiin kokemuksiin pohjautuvia yksittäistapauksia, joten olisi kiinnostavaa selvittää, kuinka hyvin käsitys tunnetaan nykyään keuruulaisten nuorten keskuudessa.

Kuten aikaisemmin mainitsin, haastattelut olivat syvähaastatteluja, joissa haastateltavalla oli vapaus painottaa itselle merkityksellisimpiä asioita. Haastattelutilanne oli keskusteleva ja melko vapaamuotoinen, mutta olisin silti jälkeenpäin ajatellen halunnut tarkentaa joitakin vastauksia tai kuulla aiheesta lisää. Valmiiksi suunniteltua haastattelurunkoa olisi voinut soveltaa vielä enemmän ja näin saada tarkempia vastauksia ja perusteluita laadittuihin kysymyksiin.

Vaikka haastattelutilanteesta pyrkii tekemään mahdollisimman luontevan ja stressittömän, vaikuttaa puheen äänittäminen tilanteeseen kuitenkin jonkin verran. Useat haastateltavat saattoivat kertoa oleellisia ja mielenkiintoisia tutkimukseeni liittyviä asioita ennen tai jälkeen virallisemmän, nauhoitetun osuuden. Luultavasti tilanne oli silloin hieman rennomp,

eikä kaikkia asioita tullut mieleen juuri sillä hetkellä, kun asiasta kysyttiin. Olisin halunnut tallentaa myös nämä epävirallisemmat keskustelut. Toisaalta kandidaatintutkielman laajuiseen opinnäytetyöhön keräämäni aineisto oli juuri sopiva.

Murretutkimus erityisesti asennetutkimuksen kannalta alkoi kiinnostaa laajemmin tämän tutkielman myötä. Tämä tutkielma saattaa siis toimia pohjana tulevalle pro gradu -tutkielmalleni, sillä murreasenteita kattavammin kartoittava tutkimus tulisi luonnollisena jatkona tälle tutkimukselle. Uskon, että tutkielmani voi toimia pohjatietona muissakin kansanlingvistisissä tutkimuksissa, ja ainakin sillä on erityinen merkitys syntyperäisille keuruulaisille, jotka ovat ylpeitä omasta murteestaan.

LÄHTEET

- Heikkinen, Vesa & Mantila, Harri 2011: *Kielemme kohtalo*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Itkonen, Terho 1972: *Kuoreveden ja Keuruun murretta. Tekstejä ja sandhiseikkojen tarkastelua*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kettunen, Lauri 1930: *Suomen murteet. II Murrealueet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kurki, Tommi 2003. Antero Varelius yleiskielimiehenä ja murteentutkijana – Kurki, Tommi, Laine, Päivi & Lampinen, Arja (toim.), *Suomettaren helmoista. Tutkielmia 1800-luvun suomen kielestä* s. 153–173. Turku: Kirja-Aurora.
- Laine, Markus, Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka 2007. Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria – Laine, Markus, Bamberg Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.), *Tapaustutkimuksen taito* s. 9–38. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Lauerma, Petri 2004. Aluemurre vai murteiden yhdistelmä? Keskustelu kirjakielen perustasta 1800-luvun alkupuolella. – Huumo, Katja, Laitinen Lea & Paloposki, Outi (toim.), *Yhteistä kieltä tekemässä. Näkökulmia suomen kirjakielen kehitykseen 1800-luvulla* s.136–176. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden Seura.
- Leskinen, Heikki 2001: Keski-Suomen murteet. – <http://www.finnica.fi/suomi/keski-suomi/murteet/artikkelit/leskinen.htm> 27.11.2014
- Mantila, Harri 2004: Murre ja identiteetti. – *Virittäjä* 108 (3) s. 322–346
- Mielikäinen, Aila & Palander, Marjatta 2014: *Miten suomalaiset puhuvat murteista?: kansanlingvistinen metatutkimus metakielestä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rainio, Jussi 1959. Keuruun kielimurteesta – Aaltio, E.A, Hurttia, V, Järviö, J.K, Kalliala, Lauri & Sakari, Aimo (toim.), *Karhunsoutaja. Keurusselän Seuran kotiseutujulkaisu* s. 56–59. Keuruu: Keurusselän Seura.
- Rapola, Martti 1969: *Johdatus Suomen murteisiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Saarela-Kinnunen Maria & Eskola Juha 2001. Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? – Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja ai-neistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* s.158–169. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Setälä, Emil Nestor 1883: *Lauseopillinen tutkimus Koillis-Satakunnan kansankielestä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Siekkinen, Kirsi 2001. Syvähaastattelu. – Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.),
Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle s.43–58. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Varelius, Antero 1849. *Suomen kansaa. Kansantieteellisiä havaintoja suuriruhtinaskunnan alueelta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

LIITE 1. Haastattelurunko

Kandidaatintutkielman haastattelurunko

Rosa Tervonen

Keuruulaisten käsityksiä puheensa yleiskielisyydestä sekä sen kokemista muutoksista

Tutkimussuunnitelman tutkimuskysymykset:

1. Mistä käsitys Keuruun “puhtaasta” murteesta on lähtöisin?
2. Onko Keuruun murre muuttunut vuosien saatossa? Mitä nämä mahdolliset muutokset ovat?
3. Mitkä asiat ovat vaikuttaneet Keuruun murteen muuttumiseen?

Haastattelukysymykset:

1. Oletko kuullut uskomuksesta, että Keuruulla puhutaan tietynlaista suomea?
 - 1a. Millaista suomea mielestäsi Keuruulla puhutaan?
 - 1b. Keneltä kuulit asiasta?
 - 1c. Milloin kuulit asiasta ensimmäistä kertaa?
2. Mistä tällainen käsitys on mielestäsi peräisin?
 - 2a. Kuka on käsityksesi mukaan alun perin esitellyt uskomuksen?
 - 2b. Onko kokemuksesi mukaan käsitys levinnyt laajasti keuruulaisten keskuuteen?
 - 2c. Oletko kuullut, että joku ulkopaikkakuntalainen tuntee käsityksen?
 - 2d. Onko joku ollut eri mieltä siitä, että Keuruulla puhutaan puhtainta suomea?
3. Mitkä murrepiirteet tekevät Keuruun murteesta yleiskielen mukaisen?
 - 3a. Mitä Keuruun murteessa ei ole verrattuna muihin (esim. Keski-Suomen/Hämeen/Pohjanmaan) murteisiin?
 - 3b. Mitä erityistä Keuruun murteessa on verrattuna muihin murteisiin?
4. Miten Keuruun murre on muuttunut vuosien saatossa?
 - 4a. Ovatko Keuruun murteen muutokset mielestäsi suuria vai onko murre säilyttänyt puhtautensa?
5. Mikä on aiheuttanut tällaisia muutoksia Keuruun murteessa?

Haastateltavia 5 kpl

Haastattelun kesto max. 45 min.